

θειμένον με τὸ κατηγορημα A · ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζομεν ἐὰν A εἶναι τεθειμένον, καὶ ἐπομένως, δὲν ἐγνώριζομεν ποῖον κατηγορημα ἀνήκεν εἰς αὐτό. Ἡ πρότασις ἐγὼ εἶμαι ἐγώ, τοῦναντίον εἶναι ἀνεξάρτητος κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ κατὰ τὴν μορφήν. Τὸ ἐγὼ δὲν εἶναι τεθειμένον ἐξηρητημένως, ἀλλ' ἀπολύτως, με τὸ κατηγορημα τῆς ταυτότητος με τὸν ἑαυτὸν του.

Ἐν τούτοις, ἔχομεν ἀκόμη μόνον γεγονός, δὲν ἔχομεν τὴν ὑψίστην πρᾶξιν. Τῷ ὄντι, ἡ ὑποχρέωσις αὕτη τοῦ νὰ θεωρῶμεν ὡς βεβαίαν τὴν σχέσιν τῆς ταυτότητος X περιεχομένην εἰς τὸ $A=A$, εἶναι γεγονός τῆς συνειδήσεως καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ γεγονότος στηρίζεται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κατασκευῇ ἡ πρότασις «ἐγὼ εἶμαι» τὴν ὁποίαν, οὐχ' ἦττον θεωροῦμεν ὅτι εἶναι ἀρχή. Εἶναι φανερόν ἐκ τούτου ὅτι ἕως ἐδῶ, ἡ πρότασις «ἐγὼ εἶμαι» δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ αὕτη ὡς γεγονός. Θὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι τὸ ὑψίστον γεγονός τῆς ἐμπειρικῆς συνειδήσεως, διότι ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐγὼ ἐξαρτᾶται ἡ ὑπάρξις παντός ὅ,τι εἶναι τεθειμένον ἐν τῷ ἐγώ, δηλαδή πάντα τὰ γεγονότα τῆς συνειδήσεως. Πρέπει νὰ φθάσωμεν μέχρι τῆς ἐνεργείας. $A=A$ εἶναι κρίσις. Ἡ κρίσις αὕτη εἶναι ἐνέργεια, καὶ ἡ βᾶσις ταύτης τῆς ἐνεργείας δὲν δύναται νὰ εἶναι ἢ $X=ἐγὼ$ εἶμαι, δηλαδή ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον εἶναι τεθειμένον ἀπολύτως. Τοῦτο τὸ «ἐγὼ εἶμαι» εἶναι ὁ καθαρὸς χαρακτήρ τῆς ἐνεργείας.

Οὕτω ἡ καθαρὰ ἐνέργεια τοῦ ἐγώ, εἶναι ἡ πρᾶξις διὰ τῆς ὁποίας τὸ ἐγὼ θέτει ἑαυτό.

«Τὸ ἐγὼ θέτει ἑαυτό, καὶ εἶναι, χάρις εἰς τοῦτο τὸ ἀπλοῦν θέτειν δι' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ ἀντιστρόφως: τὸ ἐγὼ εἶναι, καὶ θέτει τὸ εἶναι του ἕνεκα τοῦ ἀπλοῦ του, εἶναι». (Grundlage σελ. 8). Εἶναι συγχρόνως ἐνέργεια καὶ προϊόν ἐνεργείας: τὸ ἐνεργὸν καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον παράγεται διὰ τῆς ἐνεργείας· ἡ ἐνέργεια (Handlung) καὶ ἡ πρᾶξις (Tat) εἶναι ἕν καὶ τὸ αὐτό, καὶ οὕτω τὸ «ἐγὼ εἶμαι» εἶναι ἡ ἐκφανσις ἐνεργείας (Tathandlung) καὶ τῆς μόνῆς δυνατῆς. Τὸ ἐγὼ λοιπὸν δὲν δύναται νὰ εἶναι τεθειμένον παρ' ἄλλου τινός ἢ παρ' αὐτοῦ· καὶ κατὰ τὴν ἐνέργειάν του δὲν δύναται ν' ἀναφέρεται ἢ εἰς αὐτό. Ἐγὼ εἶμαι μόνον δι' ἐμέ· ἀλλὰ δι' ἐμέ εἶμαι ἀναγκαίως. Τὸ θέτειν ἑαυτὸ καὶ εἶναι, λεγόμενα περὶ τοῦ ἐγώ, εἶναι παντελῶς ἴσα. Ἡ πρότασις: ἐγὼ εἶμαι, ἐπειδὴ ἐγὼ ἔχω θέσει τὸν ἑαυτόν μου, δύναται νὰ διατυπωθῇ καὶ οὕτω: ἐγὼ εἶμαι ἀπολύτως,

ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι· καὶ ἀκόμη: ἐγὼ εἶμαι ἀπολύτως, ὅτι εἶμαι. Οὕτω, κατὰ τὸν Fichte, πάντα τὰ γεγονότα τῆς ἐμπειρικῆς συνειδήσεως ὑποθέτουν ὅτι εἶναι τι τεθειμένον εἰς τὸ ἐγὼ: ὅθεν, πῶς δύναται τι νὰ εἶναι τεθειμένον εἰς τὸ ἐγὼ, ἐὰν τὸ ἐγὼ δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ προηγουμένως τεθειμένον; τὸ ἐγὼ λοιπὸν εἶναι ἀναγκαίως: ἐγὼ εἶμαι.

Πρὸς τούτοις, ὅπως πᾶν τὸ δεδομένον καὶ πᾶν τὸ καταληπτὸν εἶναι τεθειμένα εἰς τὸ ἐγὼ, καὶ εἰς τὸ ἐγὼ μόνον, τὸ ἐγὼ δὲν δύναται νὰ εἶναι τεθειμένον ἢ δι' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου· αὐτὸ παράγει τὸν ἑαυτὸν του· δὲν εἶναι μόνον ὑποκείμενον εἶναι ἀπόλυτον ὑποκείμενον. Τοιοῦτον εἶναι τὸ νόημα τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἀπολύτως ἀνεξαρτήτου, τῆς θεωρίας τῆς ἐπιστήμης.

Εἰς τὴν πρώτην δηλαδή ἀρχὴν ἢ ὅποια διατυπώνεται μὲ τὸ ἐγὼ=ἐγὼ, φθάνομεν ὁρμώμενοι ἐκ τῆς καθαρᾶς ταυτότητος παντὸς ἀντικειμένου μὲ τὸν ἑαυτὸν του.

Διατυπώνομεν ταύτην τὴν ταυτότητα μὲ $A=A$. Τὸ πρῶτον A ἐκφράζει τὴν πραγματικὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀντικειμένου ὡς δεδομένου, τὸ δεύτερον A ἐκφράζει τὸ ἀντικείμενον ὡς τεθειμένον. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχει σύνδεσμος ταυτότητος= X τὸ ὁποῖον ἐκφράζει τὴν ταυτότητα τοῦ εἶναι καὶ τοῦ θέτειν, ἢ ὅποια δὲν εἶναι ἄλλο ἢ τὸ ἐγὼ=ἐγὼ καθ' ὅσον τὸ ἐγὼ εἶναι κυρίως ταυτότης τοῦ εἶναι καὶ τοῦ θέτειν, εἶναι ζῶσα πράξις, εἶναι τι καθ' ὅσον δημιουργεῖται. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι εἰς τὸ καθαρὸν νοεῖν ἀντικείμενόν τι, δηλαδή εἰς τὸ καθαρὸν ἀναγνωρίζειν αὐτὸ ὡς τοιοῦτον, ἐκδηλώνεται ἡ οὐσία τοῦ ἐγὼ ὡς θέτοντος τὸν ἑαυτὸν του. "Ὅθεν ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ταυτότης ὑποκειμένου καὶ κατηγορήματος, εἶναι καθαρὰ σχέσις τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸ ἐγὼ· καὶ εἶναι ὀρθὸν νὰ εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ καθαρὰ σχέσις ἑαυτοῦ πρὸς ἑαυτὸν, ἄλλως ἐὰν ὑπῆρχε διάκρισις, ἐὰν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τι ξένον, θὰ ἐχρειάζετο ἀμέσως νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τινὰ ἄλλην ἀρχὴν ἢ ὅποια νὰ ἔθετεν εἰς σχέσιν τὰ διακεκριμένα καὶ νὰ περιελάβανεν ἀμφότερα. "Ἄς ἴδωμεν τώρα ποῖα διαφορὰ ὑφίσταται μεταξὺ τῆς καθαρᾶς ταυτότητος τῆς λογικῆς διατυπουμένης μὲ τὸ $A=A$ καὶ ταύτης τῆς ταυτότητος τῆς πρώτης ἀρχῆς τοῦ Fichte.

Εἶναι τοῦτο ζήτημα τὸ ὁποῖον ὁ Fichte ἠθέλησεν ἀμέσως νὰ διασαφηνίσῃ ἤδη, ὡς εἶδομεν, εἰς τὸ ἔργον του «περὶ τῆς

έννοιας τῆς θεωρίας τῆς ἐπιστήμης». Τὸ $A=A$ εἶναι καθαρὰ μορφή, καὶ ἀνάγκη νὰ μεταφρασθῇ ἀμέσως οὕτω: Ἐὰν A ὑπάρχη τοῦτο εἶναι ἴσον πρὸς A : "Ὅθεν εἰς τὴν λογικὴν ταυτότητα ὑπάρχει *adequatio rei intellectus*. Ἐὰν εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ πρᾶγμα ὑπάρχη, συνάγεται ἐξ αὐτοῦ ὁ τυπικὸς νόμος τῆς ταυτότητος. Εἰς τὸν Fichte ἡ θέσις εἶναι ἀνεστραμμένη· εἰς τὴν ταυτότητα τοῦ ἐγὼ μὲ τὸν ἑαυτὸν του, τίθενται τὰ ἐπιπεδα τῆς ἐμπειρίας, δηλαδὴ διακρίνεται ἐν ὄχι—ἐγὼ. Ἐν ἐπιλόγῳ $A=A$ εἶναι καθαρὰ μορφή, ἐνῶ εἰς τὴν σχέσιν τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του ὑπάρχει μορφή ἀλλ' ὑπάρχει καὶ περιεχόμενον· ἡ μορφή εἶναι ἡ τῆς ἰσότητος τῶν ὄρων, τὸ περιεχόμενον ἀποτελεῖται ἐξ αὐτῶν τῶν ὄρων, ὑποκειμένου καὶ κατηγορήματος. Ἦδη ἐκ τῆς πρώτης ἀρχῆς δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἀναγκαιότητα κατασκευῆς τοῦ περιεχομένου τοῦ κόσμου καὶ τῶν νόμων του⁽¹⁾. Μόνον ὅτι τὸ περιεχόμενον

1). Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀνακαλύψεως τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἐφάνη εἰς τὸν Fichte ὅτι παρουσιάζει δυσχερείας τινάς, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ὅτι οὗτος ἐξέθετεν ἀκόμη πάρα πολὺ ταύτην τὴν πρώτην ἀρχὴν ὡς δεδομένον· τι, ὅτι ἠλάττωνεν πάρα πολὺ τὴν δύναμιν τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἐλευθερίας αἱ ὁποῖαι εἶναι εἰς τὴν ἀρχὴν. Διὰ τοῦτο εὐθὺς ἀμέσως ὁ Fichte μεταχειρίζεται τρόπον ὀλίγον διάφορον διὰ νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς τὴν W. L. Τὸν τρόπον τοῦτον εὐρίσκομεν εἰς τὴν πραγματείαν «*Vergleichung der schmidtschen Lehre mit der W. L. (1795)*» εἰς τὰς δύο Εἰσαγωγὰς (1797) καὶ βραδύτερον ἀκόμη εἰς «*Sonnenklarer Bericht (1801)*». Διὰ νὰ ἀνεύρῃ τὴν πρώτην ἀρχὴν ὁ ἰδανισμὸς, λέγει ὁ Fichte, ἀκολουθεῖ τὴν ἐξῆς ὁδόν. Ὁ ἀναγνώστης ἢ ὁ ἀκροατὴς, ὡς εἶδομεν, καλεῖται νὰ νοήσῃ ἐλευθέρως ἔννοιάν τινα, μετ' ἐλευθερίας, διότι ὅστις δὲν ἔχει συνείδησιν ἐν τῇ νοήσει οὐδεμιᾶς ἐνεργείας, ὅστις δὲν ἔχει συνείδησιν ὅτι νοεῖν=ἐνεργεῖν, ἄλλως νοεῖν=ἄλλως ἐνεργεῖν, οὗτος δὲν βλέπει τίποτε ἐξ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐκδηλώνει ἡ W. L., καὶ ἔπειτα νὰ προσέξῃ ὅταν σκέπτεται, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οὗτος ὄχι μόνον πράττει, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ πράττῃ.

Ὁ ἀναγνώστης δηλαδὴ ἢ ὁ ἀκροατὴς ἀφοῦ κάμει τοῦτο, εὐρίσκει ὅτι εἶναι ἠναγκασμένος νὰ φέρεται κατὰ ὠρισμένον τρόπον. Ὑπάρχουν δύο πράγματα πρὸς διάκρισιν: ἀφ' ἑνὸς ἡ ἀπαιτούμενη πρᾶξις τῆς νοήσεως· ἡ πρᾶξις αὕτη ἐκτελεῖται διὰ τῆς ἐλευθερίας· ἐξ ἄλλου ὁ ἀναγκαῖος τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον οὗτος ὀφείλει νὰ τὴν ἐκτελέσῃ· ὁ τρόπος οὗτος στηρίζεται ἐπὶ τῆς φύσεως τῆς νοήσεως καὶ οὐδαμῶς ἐξαρτᾶται ἐξ ἐλευθερίας βουλήσεως: οὗτος εἶναι τι τὸ ἀναγκαῖον, ἀλλὰ παρουσιάζεται δι' ἐλευθερίας ἐνεργείας, τί τὸ συλλαμβανόμενον καὶ ἀποκαλυπτόμενον, ἀλλ' ἀνακάλυψις τούτου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐλευθερίας. Ἐὰν πρὸς τούτοις

τοῦτο δὲν εἶναι καθωρισμένον ἀλλ' ἀφηρημένον, δὲν εἶναι διακεκριμένον, ὄχι ἀληθῶς ἀντικειμενικόν.

Ἴδου ἐπομένως πῶς ἐκδηλώνεται ἡ ἀναγκαιότης δευτέρας τινός ἀρχῆς, ἡ ὁποία νὰ ἐξηγῇ τὴν ἐμπειρίαν κατὰ τὰς λεπτομερείας τῆς καὶ νὰ ἐντυπώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν σφραγίδα τῆς ἀντικειμενικότητος. Καὶ ἡ δευτέρα ἀρχὴ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὡς καὶ ἡ πρώτη δὲν δύναται οὔτε νὰ ἀποδειχθῇ οὔτε νὰ παραχθῇ. Ἐπομένως ἡ ἀνεύρεσις τῆς δευτέρας ἀρχῆς ὀφείλει νὰ γίνῃ ὅπως τῆς πρώτης. Καὶ ἐδῶ ὁ Fichte ὅπως καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀρχὴν ὁρμάται ἐκ γεγονότος τῆς ἐμπειρικῆς συνειδήσεως. Ἡ πρότασις: ὄχι— A δὲν εἶναι= A εἶναι πρότασις ἀνεγνωρισμένη ἀναμφιβόλως ὑπὸ πάντων ὡς ὠρισμένη καὶ βεβαία. Καὶ ἐδῶ ἀφαιρούμεν τὸ περιεχόμενον A , τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀναγκαῖον ὑπολείπεται μόνον ἡ μορφή τῆς ἀντιθέσεως.

δειχθῇ, ὅτι οὐδέποτε τις νοεῖ ἀντικείμενόν τι, χωρὶς νὰ νοήσῃ μαζί κατὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ὅτι οὐδέποτε δύναται νὰ ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὸν ἑαυτὸν του, τότε γεννᾶται ἡ περαιτέρω ἀπαίτησις: νὰ παρατηρήσῃ, τί κάμνει καθόλου καὶ ἀναγκαίως ὅταν λέγῃ ἐγώ. Πᾶς ὅστις ἐκτελεῖ ταύτην τὴν ἀπαίτησιν, θὰ εὔρη, ὅτι οὗτος θέτει τὸν ἑαυτὸν του, ἢ ὅτι οὗτος εἶναι συγχρόνως ὑποκειμένον καὶ ἀντικείμενον. Εἰς ταύτην τὴν ἀπόλυτον ταυτότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου ἐγκείται ἡ Ichheit ἢ ἐγώτης ἢ ἡ καθαρὰ αὐτοσυνειδησία. Τοῦτο τὸ ὑποκειμένον—ἀντικείμενον δὲν πρέπει νὰ νοήσωμεν ὡς τι εἶναι, οὐδὲ νὰ προὑποθέσωμεν ὅτι πρὸ αὐτοῦ εἶναι τι, ὡς ἐάν ἦτο πρῶτον ἐγώ, καὶ ἔπειτα θέτει τὸν ἑαυτὸν του· ἐάν ὑψώσῃ τις τὸ θέτειν τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν συνείδησιν, τότε πρέπει νὰ νοῆῃ πρὸ αὐτοῦ πάντοτε τὸ θέτειν τὸν ἑαυτὸν του, ἤτοι ἡ Ichheit εἶναι μόνον ἡ πρᾶξις τούτου τοῦ θέτειν τὸν ἑαυτὸν του, αὕτη εἶναι μόνον πράττειν· ἐάν προσδιορισθῇ ἡ ἐγώτης, τότε λέγεται ἐνέργεια (Tathandlung) ὄχι γεγονός (Tatsache).

Ἡ ἐνέργεια αὕτη διὰ τῆς ὁποίας τὸ ἐγώ θέτει τὸν ἑαυτὸν του συλλαμβάνεται, ὅπως ἐξηγήσαμεν, διὰ τῆς πνευματικῆς ἐποπτείας, Ἡ ἐνέργεια αὕτη κυριαρχεῖ ὁλοκλήρου τοῦ συστήματος, ἢ μᾶλλον διὰ τῶν ἀναγκαιῶν ἐπακολουθημάτων τὰ ὁποῖα αὕτη συνεπάγεται, γεννᾷ καὶ ἀποτελεῖ τὸ σύστημα.

Μὲ τὸ ἐγώ εἶναι δεδομένη σειρά ἐνεργειῶν αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν ἀναγκαίως εἰς τὸ ἐγώ, ἀνευ τῶν ὁποίων τὸ ἐγώ δὲν δύναται νὰ εἶναι, ἀν καὶ αὗται εἶναι οὐσιωδῶς ἐξηρητημένα ἐκ τοῦ ἐγώ, Ἡ ἀνάπτυξις ταύτης τῆς σειράς τῶν ἐνεργειῶν ἐξηγεῖ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον περιέχει ἐν τῇ ὁλότητι τῆς ἢ συνείδησις, ἑαυτοῦ. Ἄλλ' ἡ ἀνάπτυξις αὕτη γίνεται διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως δύο ἄλλων ἀρχῶν αἱ ὁποῖαι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πρώτην ἀρχὴν ἀνεξάρτητον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως καὶ ἐξηρητημένα ἀπὸ ἄλλης.

Ἡ πράξις τῆς ἀντιθέσεως ὡς καθαρὰ ἀντίθεσις, παράγεται λοιπὸν ἔκ τινος ἀνεξαρτήτου ἐνεργείας τοῦ ἐγώ. Ἡ πρότασις εἶναι ἀναγκαία κατὰ τὴν μορφήν της.

Κατὰ τὴν μορφήν της ἡ πρότασις εἶναι τόσον ἀπολύτως ἀληθῆς ὅσον ἡ πρότασις $A=A$ εἰς πᾶν A , οἷονδῆποτε καὶ ἂν εἶναι, τὸ ἀντίθετόν του δύναται νὰ ἀντιτίθεται μόνον κατὰ τὸ περιεχόμενον της ἡ πρότασις προϋποθέτει ὄρον τινα, ἥτοι νὰ εἶναι τεθειμένον τὸ A . Διὰ νὰ δύναται δηλαδὴ τὸ $\neg A$ νὰ ἀντιτίθεται εἰς τὸ A πρέπει τὸ A νὰ εἶναι κατὰ πρῶτον τεθειμένον. Ἡ πράξις τῆς ἀντιθέσεως εἶναι ἐξηρητημένη κατὰ τὸ περιεχόμενον της· ἐξαρτᾶται ἔκ τινος ἄλλης ἐνεργείας· ἡ μορφή ταύτης τῆς πράξεως ὡς ἀντιθέσεως εἶναι ἀνεξάρτητος. Ἐφ' ὅσον τὸ ἀντιθέτειν εἶναι θέτειν, ἔχει τὸ ἀντιθέτειν τὴν πρῶτην ἐνέργειαν ὡς προϋπόθεσιν του καὶ διὰ τοῦτο ὁ Fichte καλεῖ τὸ ἀντιθέτειν ὡς καὶ τὴν δευτέραν ἀρχὴν ἐξηρητημένα κατὰ τὸ περιεχόμενον. Δὲν δύναμαι, τῷ ὄντι, νὰ γνωρίζω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ A , ἥτοι τὸ ὄχι $\neg A$ ἢ ἂν γνωρίζω ἤδη τὸ A . Ἀρχικῶς οὐδὲν εἶναι τεθειμένον ἢ τὸ ἐγώ. Πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀντιτεθειμένον λοιπὸν, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀντιτεθειμένον ἢ εἰς τὸ ἐγώ, καὶ ἐπομένως εἶναι ἐν «ὄχι—ἐγώ». Ὅσον βεβαία παρουσιάζεται ὑπὸ τὰ γεγονότα τῆς ἐμπειρικῆς συνειδήσεως ἡ ὁμολογία τῆς ἀπολύτου βεβαιότητος τῆς προτάσεως: $\neg A$ δὲν εἶναι $=A$, τόσον εἶναι βέβαιον ὅτι εἰς τὸ ἐγώ ἀντιτίθεται ἀπολύτως ἐν ὄχι—ἐγώ. Τοῦτο, λοιπὸν τὸ ἀρχικῶς ἀντιθέτειν εἶναι κατὰ τὴν μορφήν ἀνεξάρτητον, κατὰ τὸ περιεχόμενον ἐξηρητημένον.

Οὕτω δὲ εὐρέθη καὶ ἡ δευτέρα ἀρχὴ παντός ἀνθρωπίνου εἶδέναι. Ἡ δευτέρα λοιπὸν ἀρχὴ εἶναι ἡ τῆς ἀντιθέσεως καὶ εἶναι ἐξηρητημένη ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον ἄλλ' ἀνεξάρτητος ὡς πρὸς τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ περιεχόμενον της εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ περιεχομένου τῆς πρώτης ἀρχῆς (δεκτοῦ γενομένου ὅτι τὸ πρῶτον εἶναι A , τὸ δεύτερον εἶναι $\neg A$) ἄλλ' ἡ μορφή της, ἡ τῆς ἀντιθέσεως, δὲν δύναται νὰ παραχθῇ ἔκ τῆς πρώτης ἀρχῆς. Ἐντεῦθεν φαίνεται εὐθὺς πῶς ὁ Fichte δέχεται ὅτι τὸ συγκεκριμένον τῆς συνειδήσεως γεννᾶται ἔκ τῆς συνδρομῆς περισσοτέρων στοιχείων, καὶ πῶς μίᾳ μόνῃ ἀρχῇ εἶναι ἀνίκανος νὰ ἐξηγήσῃ αὐτὴν τὴν συνείδησιν. Ὑπάρχει ἐδῶ ἀκόμη ἀπήχησις τοῦ καντιακοῦ δυῖσμοῦ κατηγορίας—

ἐμπειρία, καὶ ἡ ἀνικανότης νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν πρώτην ἀρχὴν τὴν καθαρὰν δύναμιν τοῦ νὰ ἀρνηθῇ.

Μὲ πᾶν βῆμα τὸ ὁποῖον κάμνομεν πρὸς τὰ ἐμπρὸς πλησιάζομεν εἰς τὴν περιοχὴν ὅπου τὸ πᾶν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ. Εἶδομεν ὅτι εἰς τὴν πρώτην ἀρχὴν οὐδὲν ἀπολύτως ὤφειλε καὶ ἡδύνατο νὰ ἀποδειχθῇ· ἡ ἀρχὴ αὕτη ἦτο ἀνεξάρτητος κατὰ τὴν μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενόν της, καὶ ἄνευ οἰασδήποτε ἀνωτέρας αἰτίας βεβαία. Εἰς τὴν δευτέραν ἀρχὴν ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀντιθέτειν δὲν δύναται νὰ παραχθῇ, καὶ ἡ μορφή ἔμεινεν ἀναπόδευκτος· ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἡδύνατο νὰ ἀποδειχθῇ ἀκριβῶς, ἦτο ὅτι τὸ ἀντίθετον εἶναι ἀναγκαίως ἔν ὄχι—ἐγώ. Ἡ τρίτη ἀρχὴ εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἀποδείξεως, ἐπειδὴ δὲν καθορίζεται, ὅπως ἡ δευτέρα κατὰ τὸ περιεχόμενον, ἀλλὰ κατὰ τὴν μορφήν, καὶ ἀκόμη δὲν καθορίζεται ὅπως ἐκεῖνη ὑπὸ μιᾶς, ἀλλ' ὑπὸ δύο προτάσεων. Αἱ δύο αὗται προτάσεις περιέχουν τῷ ὄντι, πρόβλημα τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ λυθῇ ἢ διὰ τινος ἀποφάσεως τοῦ λόγου. Τὸ πρόβλημα τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς ἀντιφάσεως ἢ ὁποῖα ὑπάρχει εἰς τὴν θέσιν ἑνὸς ὄχι—ἐγὼ διὰ τοῦ ἐγὼ καὶ ἐν τῷ ἐγώ.

1) Ἐφ' ὅσον τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι τεθειμένον, δὲν εἶναι τεθειμένον τὸ ἐγώ· διότι διὰ τοῦ ὄχι—ἐγὼ αἴρεται παντελῶς τὸ ἐγώ. Ἐξ ἄλλου, τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι τεθειμένον ἐν τῷ ἐγώ· διότι εἶναι ἀντίθετον· ἀλλὰ πᾶν ἀντιθέτειν προϋποθέτει τὴν ταυτότητα τοῦ ἐγὼ ἐν τῷ ἀποίῳ τίθεται, καὶ ἀντιτίθεται πρὸς τὸ τεθειμένον. Ἐπομένως τὸ ἐγὼ δὲν εἶναι τεθειμένον ἐν τῷ ἐγώ, καθ' ὅσον τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι τεθειμένον ἐν αὐτῷ.

2) Ἀλλὰ τὸ ὄχι—ἐγὼ δύναται νὰ τεθῇ μόνον, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ ἐγώ (εἰς τὴν ταυτότητα τῆς συνειδήσεως) εἶναι τεθειμένον ἐν ἐγώ, εἰς τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀντιτίθεται. Ὄφειλε δὲ τὸ ὄχι—ἐγὼ νὰ τίθεται εἰς τὴν ταυτότητα τῆς συνειδήσεως. Ἐπομένως πρέπει καὶ τὸ ἐγὼ νὰ εἶναι τεθειμένον εἰς τὴν ταυτότητα τῆς συνειδήσεως, ἐφ' ὅσον τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι τεθειμένον.

3) Καὶ τὰ δύο ταῦτα τὰ συμπεράσματα εἶναι ἀντίθετα πρὸς ἄλληλα· καὶ τὰ δύο ἀνεπτύχθησαν ἐκ τῆς δευτέρας ἀρχῆς δι' ἀναλύσεως, ἐπομένως ἐνυπάρχουν καὶ τὰ δύο εἰς αὐτήν. Εἶναι λοιπὸν ἡ δευτέρα ἀρχὴ ἀντίθετος πρὸς ἑαυτήν καὶ ἀναιρεῖ ἑαυτήν.

4) 'Αλλ' ἡ δευτέρα αὕτη ἀρχὴ αἶρει ἑαυτὴν μόνον ἐφ' ὅσον τὸ τεθειμένον αἶρεται διὰ τοῦ ἀντιτεθειμένου, ἐπομένως, 'ἐφ' ὅσον αὕτη ἔχει ἰσχύν. 'Εξ ἄλλου, αὕτη αἶρεται δι' ἑαυτῆς, καὶ δὲν ἔχει καμμίαν ἰσχύν. 'Επομένως δὲν αἶρει ἑαυτήν. 'Ἡ δευτέρα ἀρχὴ αἶρει ἑαυτήν, καὶ δὲν αἶρει ἑαυτήν. (Grundlage, σελ. 22).

5) 'Εάν οὕτω συμβαίῃ με τὴν δευτέραν ἀρχὴν, δὲν συμβαίνει ἄλλως καὶ με τὴν πρώτην.

'Ἡ πρώτη ἀρχὴ ἀναιρεῖ ἑαυτὴν καὶ δὲν ἀναιρεῖ ἑαυτήν. Διότι, ἐάν ἐγώ=ἐγώ, τότε εἶναι πᾶν τεθειμένον, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ ἐγώ εἶναι τεθειμένον.

'Εξ ἄλλου, ἡ δευτέρα ἀρχὴ ὀφείλει νὰ εἶναι τεθειμένη ἐν τῷ ἐγώ, καὶ νὰ μὴ εἶναι τεθειμένη ἐν τῷ ἐγώ. 'Επομένως ἐγώ δὲν εἶναι=ἐγώ, ἀλλ' ἐγώ=ὄχι—ἐγώ, καὶ ὄχι—ἐγώ=ἐγώ. Πάντα ταῦτα τὰ συμπεράσματα παρήχθησαν ἐκ τῶν ἀρχῶν, κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἀνακλάσεως τοὺς ὁποῖους προϋποθέτομεν ὅτι ἰσχύουν· κατὰ ταῦτα πρέπει γὰ εἶναι ταῦτα ὀρθά. 'Αλλ' ἐάν ταῦτα εἶναι ὀρθά, τότε ἀναιρεῖται ἡ ταυτότης τῆς συνειδήσεως, τὸ μόνον ἀπόλυτον θεμέλιον τοῦ ἡμετέρου εἰδέναί. Πρέπει λοιπὸν νὰ εὐρεθῇ ἐν Χ, διὰ μέσου τοῦ ὁποῖου νὰ δύνανται πάντα ταῦτα τὰ συμπεράσματα νὰ εἶναι ὀρθά, χωρὶς νὰ ἀναιρηθῇ ἡ ταυτότης τῆς συνειδήσεως. Αἱ ἀντιθέσεις, αἱ ὁποῖαι ὀφείλουν νὰ συνενωθοῦν, εἶναι ἐν τῷ ἐγώ, ὡς ἐν τῇ συνειδήσει. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Χ πρέπει νὰ εἶναι ἐν τῇ συνειδήσει. Τὸ ἐγώ καὶ τὸ ὄχι—ἐγώ εἶναι καὶ τὰ δύο προϊόντα πρωταρχικῆς ἐνεργείας τοῦ ἐγώ, καὶ ἡ συνειδήσις εἶναι τοιοῦτόν τι προϊόν τῆς πρωταρχικῆς ἐνεργείας τοῦ ἐγώ, τοῦ θέτειν τοῦ ἐγώ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. 'Αλλά, κατὰ τὰ ἀνωτέρω συμπεράσματα, ἡ ἐνέργεια, τῆς ὁποίας προϊόν εἶναι τὸ ὄχι—ἐγώ, τὸ ἀντιθέτειν, δὲν εἶναι δυνατὴ ἄνευ τοῦ Χ. 'Επομένως πρέπει Χ νὰ εἶναι προϊόν, καὶ μάλιστα προϊόν πρωταρχικῆς ἐνεργείας τοῦ ἐγώ. Κατὰ ταῦτα ὑπάρχει ἐνέργειά τις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος =Υ τῆς ὁποίας προϊόν εἶναι=X. 'Ἡ μορφή ταύτης τῆς ἐνεργείας εἶναι ἤδη παντελῶς καθωρισμένη. Διὰ ταύτης τὸ ἀντιτεθειμένον ἐγώ, καὶ ὄχι—ἐγώ ἠνωμένα, νὰ τεθοῦν ἐξ ἴσου, χωρὶς ταῦτα νὰ ἀναιροῦνται ἀμοιβαίως, καὶ χωρὶς νὰ ἐκμηδενίσουν τὴν ταυτότητα τῆς συνειδήσεως. "Εχομεν νὰ ἐνώσωμεν Α καὶ—Α. Πῶς δύναται νὰ γίνῃ τοῦτο ;

Πρέπει, ὅπως ἄνωτέρω, νὰ κάμωμεν πείραμα, καὶ νὰ ἐρωτήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς: πῶς δύνανται νὰ νοηθοῦν μαζί εἶναι καὶ ὄχι—εἶναι, πραγματικότης καὶ ἄρνησις, χωρὶς ταῦτα νὰ ἀναιρεθοῦν καὶ νὰ ἐκμηδενισθοῦν ἀμοιβαίως; Δὲν δύναται νὰ δοθῆ ἄλλη ἀπάντησις εἰς ταύτην τὴν ἐρώτησιν ἢ ἡ ἐξῆς: ταῦτα θὰ περιορίζονται ἀμοιβαίως. Ἐπομένως ἔάν ἡ ἀπάντησις αὕτη εἶναι ὀρθή, θὰ ᾔτο ἡ ἐνέργεια Y ἀμοιβαίως περιορισμὸς ἀμφοτέρων τῶν ἀντιθέτων· καὶ τὸ X χαρακτηρίζει τοὺς περιορισμούς. (Grundlage σελ. 23—25). Δὲν πρέπει νὰ νομίση τις, λέγει ὁ Fichte, ὅτι ἐγὼ ἰσχυρίζομαι ὅτι ἡ ἐννοια τοῦ περιορισμοῦ, εἶναι ἀναλυτικὴ ἐννοια, ἡ ὁποία ἐνυπάρχει ἐν τῇ ἐνώσει τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἀρνήσεως, καὶ δύναται νὰ ἀναπτυχθῆ ἐκ ταύτης. Εἶναι μὲν αἱ ἀντίθετοι ἐννοιαὶ δεδομένα διὰ τῶν δύο πρώτων ἀρχῶν· ἀλλ' ἡ ἀπαίτησις ὅτι αὐταὶ πρέπει νὰ ἐνωθοῦν, περιέχεται ἐν τῇ πρώτῃ. Ἡ δὲ πρᾶξις κατὰ τὴν ὁποίαν δύνανται αὐταὶ νὰ ἐνωθοῦν δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτάς, ἀλλὰ καθορίζεται δι' ἰδιαιτέρου τινὸς νόμου τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, ὁ ὁποῖος δι' ἐκείνου τοῦ πειράματος ὤφειλε νὰ προκληθῆ εἰς τὴν συνείδησιν. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ περιορισμοῦ ἐνυπάρχει πλεόν ἢ τὸ ζητούμενον X ἐνυπάρχει δηλαδὴ συγχρόνως εἰς αὐτὴν ἡ ἐννοια τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἀρνήσεως, αἱ ὁποῖαι ἐνώνονται. Κατὰ ταῦτα πρέπει διὰ νὰ λάβωμεν X καθαρὸν νὰ ἐπιχειρήσωμεν ἀκόμη μίαν ἀφαίρεσιν. Περιορίζειν τι σημαίνει: ἀναιρεῖν τὴν πραγματικότητα αὐτοῦ, δι' ἀρνήσεως ὄχι καθ' ὀλοκληρίαν, ἀλλὰ μόνον ἐν μέρει.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται μερικῶς νὰ ἀρθῆ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ περιορισθῆ, εἶναι μεριστόν. Ἐπομένως εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ περιορισμοῦ ἐκτὸς τῆς ἐννοίας τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἀρνήσεως ἐνυπάρχει ἀκόμη καὶ ἡ ἐννοια τῆς διαιρετότητος (ἡ ἐννοια τῆς δεκτικότητος τῆς ποσότητος (Quantitätsfähigkeit) ἐν γένει, ὄχι ὠρισμένης ποσότητος). Ἡ ἐννοια αὕτη εἶναι τὸ ζητούμενον X καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας Y ὅθεν τίθενται γενικῶς καὶ τὸ ἐγὼ καὶ τὸ ὄχι—ἐγὼ ὡς μεριστά.

Τοιαύτη δηλαδὴ ἐνωσις εἶναι νοητὴ μόνον, ἐφ' ὅσον ἐγὼ καὶ ὄχι—ἐγὼ νοηθοῦν ὡς περιοριζόμενα ἀμοιβαίως, καὶ ἐπειδὴ περιορίζειν εἶναι μερικὸν ἀναιρεῖν, ἡ ἐνέργεια (Y) ἡ ὁποία τίθεται ὡς αἴτημα, εἶναι θέτειν τὸ ἐγὼ καὶ τὸ ὄχι—ἐγὼ ὡς μεριστά.

Ἦδη ἔχομεν ἀκόμη νὰ ἐξετάσωμεν, ἐάν διὰ τῆς προτεινομένης ἐνεργείας πραγματικῶς ἐλύθησαν αἱ ἀναφερθεῖσαι ἀντιφάσεις. 1). Τὸ ἐγὼ δὲν εἶναι τεθειμένον ἐν τῷ ἐγῶ, ὡς πρὸς τοῦτο, ἦτοι ὡς πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς πραγματικότητος, μὲ τὰ ὅποια τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι τεθειμένον.

Ἐν μέρος τῆς πραγματικότητος, ἦτοι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀποδίδεται εἰς τὸ ὄχι—ἐγὼ, εἶναι ἀνηρημένον ἐν τῷ ἐγῶ. Εἰς ταύτην τὴν πρότασιν δὲν ἀντιφάσκει ἡ δευτέρα. Ἐφ' ὅσον τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι τεθειμένον, πρέπει καὶ τὸ ἐγὼ νὰ εἶναι τεθειμένον δηλαδὴ εἶναι ἀμφοτέρα τεθειμένα καθόλου ὡς μεριστὰ κατὰ τὴν πραγματικότητά των. Μόνον τώρα διὰ μέσου τῆς προτειθεμένης ἐννοίας δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν δύο: ταῦτα εἶναι τι. Τὸ ἀπόλυτον ἐγὼ τῆς πρώτης ἀρχῆς δὲν εἶναι τι (τοῦτο δὲν ἔχει κατηγορημα, καὶ δὲν δύναται νὰ ἔχη), τοῦτο εἶναι ἀπλῶς, ὅ,τι εἶναι, καὶ τοῦτο δὲν δύναται περαιτέρω νὰ ἐξηγηθῇ. Ἦδη διὰ ταύτης τῆς ἐννοίας εἶναι ἐν τῇ συνειδήσει πᾶσα πραγματικότης· καὶ ἐκ ταύτης τῆς πραγματικότητος ἀνήκει εἰς τὸ ὄχι—ἐγὼ ἐκείνη ἡ πραγματικότης, ἡ ὅποια δὲν ἀνήκει εἰς τὸ ἐγὼ, καὶ ἀντιστρόφως.

Ἀμφοτέρα εἶναι τι· τὸ ὄχι—ἐγὼ ἐκεῖνο, ὅ,τι δὲν εἶναι τὸ ἐγὼ, καὶ ἀντιστρόφως. Εἰς τὸ ἀπόλυτον ἐγὼ ἀντιτιθέμενον (εἰς τὸ ὅποιον ὁμῶς μόνον ἐφ' ὅσον τοῦτο παριστάνεται, ὄχι ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι καθ' ἑαυτό, δύναται νὰ ἀντιτίθεται), εἶναι τὸ ὄχι—ἐγὼ γενικῶς τίποτε· εἰς τὸ περιορισμένον ἐγὼ ἀντιτιθέμενον εἶναι τοῦτο ἀρνητικὸν μέγεθος.

2) Τὸ ἐγὼ ὀφείλει νὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ἐν τούτοις νὰ εἶναι ἀντιτιθέμενον πρὸς τὸν ἑαυτὸν του. Ἀλλὰ τὸ ἐγὼ εἶναι ἴσον πρὸς τὸν ἑαυτὸν του ἐν σχέσει πρὸς τὴν συνείδησιν, ἡ συνείδησις εἶναι ἡ αὐτή: ἀλλ' εἰς ταύτην τὴν συνείδησιν τίθεται τὸ ἀπόλυτον ἐγὼ, ὡς ἀμέριστον· τοῦναντίον τὸ ἐγὼ εἰς τὸ ὅποιον ἀντιτίθεται τὸ ὄχι—ἐγὼ, ὡς μεριστόν. Ἐπομένως τὸ ἐγὼ, ἐφ' ὅσον εἰς αὐτὸ ἀντιτίθεται ἐν ὄχι—ἐγῶ, εἶναι ἀντιτεθειμένον εἰς τὸ ἀπόλυτον ἐγῶ.

Καὶ οὕτω πᾶσαι αἱ ἀντιθέσεις ἐγώνονται, ἄνευ βλάβης τῆς ἐνότητος τῆς συνειδήσεως· τοῦτο δὲ εἶναι τρόπον τινὰ ἡ ἀπόδειξις ὅτι ἡ προταθεῖσα ἐννοία ἦτο ἀληθής. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἡμετέραν μόνον διὰ τῆς συμπληρώσεως τῆς W. L. ἀποδειχθεῖσαν προϋπόθεσιν δὲν εἶναι περισσότεραι δυναταὶ ἀρχαὶ

ἢ μία γενικῶς ἀνεξάρτητος, μία κατὰ τὸ περιεχόμενον ἐξηρητημένη, καὶ μία κατὰ τὴν μορφήν ἐξηρητημένη ἀρχή, οὐδεμία ἄλλη ἐκτὸς τῶν προταθεισῶν δύναται νὰ ὑπάρχη. Τὸ σύνολον τούτου, τὸ ὁποῖον ἀπολύτως καὶ γενικῶς εἶναι βέβαιον, εἶναι πλέον ἐξηρητημένον· καὶ θὰ ἐξέφραζον τοῦτο κατὰ τὸν ἐξῆς περίπου τύπον: ἐγὼ ἀντιθέτω ἐν τῷ ἐγῶ εἰς τὸ μεριστὸν ἐγῶ ἐν μεριστὸν ὄχι—ἐγῶ. (σελ. 28).

Ἐὰν δηλαδὴ ἀντιτίθετο εἰς τὸ ἐγῶ ἐν ὄχι—ἐγῶ ταῦτα θὰ καταστρέφοντο ἀμοιβαίως, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο μηδέν, ἦτοι ἡ συνείδησις δὲν θὰ ὑφίστατο· δι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ δεχθῶμεν τρίτην τινὰ ἀρχήν, ἢ ὁποία νὰ περιορίζῃ τὴν ἀντίθεσιν, δηλαδὴ νὰ ἀντιθέτῃ τὸ ὄχι—ἐγῶ εἰς τὸ ἐγῶ, ἀλλὰ μόνον ἐν μέρει. Διὰ ταύτης τῆς τρίτης ἀρχῆς ἐκτελεῖται ἡ σύνθεσις διὰ τῆς ὁποίας καθίσταται δυνατὴ ἡ συνείδησις· τὸ ὄχι—ἐγῶ ἀντιτιθέμενον, δὲν καταστρέφει τὸ ἐγῶ καθ' ὅσον ἀντιτίθεται μόνον ἐν μέρει· οὕτω εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ τὸ ὄριον, δηλαδὴ ἡ πραγματικότης.

Ὁ φιλόσοφος δηλαδὴ, ἐν ἀρχῇ τῆς φιλοσοφίας του, δὲν διαθέτει ἢ τὸ ἐγῶ του· ἐγῶ τὸ ὁποῖον ὀφείλει οὗτος νὰ κατασκευάσῃ ἐπειδὴ δὲν ἐδόθη εἰς αὐτόν, Καὶ ὅπως ὁ Kant συνήγαγεν ἐκ τῆς μορφῆς, τὴν ὁποίαν λαμβάνουν αἱ κρίσεις κατὰ τὴν παράστασιν τὴν ὁποίαν ἐσχημάτιζεν περὶ αὐτῶν ἡ παραδεδομένη λογική, ἐκείνας τὰς κατηγορίας αἱ ὁποῖαι εἶναι αὐτοὶ οἱ νόμοι τοῦ γινώσκειν καὶ αἱ ὁποῖαι διὰ τὸν Fichte εἶναι ἀναγκαῖαι ἐνέργειαι τοῦ πνεύματος, οὕτως ὁ Fichte, μὲ ἀποφασιστικὸν βῆμα περαιτέρω τοῦ Kant ἀλλ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, συνάγει ἐκ τῆς παραδεδομένης λογικῆς, οὕτως εἶπεῖν, τὰς ἀρχιτεκτονικὰς γραμμὰς ταύτης τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐγῶ τὴν ὁποίαν ὁ φιλόσοφος ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ.

Θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς λογικῆς εἶναι ἡ τῆς ταυτότητος!

$A=A$. Ἀρχὴ καθ' ἑαυτὴν κενὴ παντὸς περιεχομένου, καὶ ἐὰν θέλωμεν νὰ τὴν πληρώσωμεν εἰς ταύτην τὴν θέσιν τοῦ πρώτου λίθου τοῦ οἰκοδομήματος τῆς φιλοσοφίας ὡς ἐπιστήμης παντὸς ἀνθρωπίνου εἰδέειναι, δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν πληρώσωμεν ἢ μὲ τὸ ἐγῶ τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ὁ φιλόσοφος διαθέτει. Τοῦτο ὅμως, ἕνεκα αὐτῆς τῆς οὐσίας του ὡς ἐλευθερίας, εἶναι ἐνεργόν, καὶ δι' αὐτὸ δὲν δύναται νὰ πληρώσῃ ἐκεῖνον τὸν κενὸν τύπον, ἢ φέρον εἰς αὐτόν ταύτην τὴν ἐνεργὸν καὶ ἐλευ-

θέραν του ούσιαν τοῦ θέτειν: θέτειν τὸν ἑαυτὸν του. Ἐπομένως ἡ θεμελιώδης μεταμόρφωσις τούτου τοῦ νεκροῦ, ἀμεταβλήτου λογικοῦ τύπου εἰς τὸν ζωτικὸν τύπον τοῦ Fichte: ἐὰν τὸ ἐγὼ εἶναι τεθειμένον, εἶναι τεθειμένον τὸ ἐγὼ, ὅπου, ἐκεῖνο τὸ ἐάν, δίδει, μὲ τὸ ὑποθετικὸν θέτειν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδεδομένην λογικὴν ταυτότητα, ἐκείνην τὴν ἐνέργειαν τὴν ὁποῖαν ὁ Kant ἤδη εἶχεν ἰδεῖ νὰ κατασκευάζῃ τὴν γνωστικὴν πνευματικότητα ὡς τοιαύτην. Ἐπομένως ἡ ἀρχὴ τῆς θέσεως τοῦ Fichte: Τὸ ἐγὼ ἀρχικῶς θέτει ἀπολύτως τὸ ἴδιον αὐτοῦ εἶναι.

Συνεχίζων ταύτην τὴν ζωογόνησιν τῆς παραδεδομένης λογικῆς ὁ Fichte μεταβαίνει ἔπειτα εἰς τὴν αὐτὴν μεταμόρφωσιν τῆς παραδεδομένης λογικῆς ἀρχῆς τῆς μὴ ἀντιφάσεως—A δὲν εἶναι=A, παράγων τὸ περιεχόμενον ταύτης ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς θέσεως: Εἰς τὸ ἐγὼ ἀντιτίθεται ἀπολύτως ἓν ὄχι—ὄχι ἐγὼ. Ἄλλ' ἐκ τῆς δευτέρας ἀρχῆς καὶ ἔπειτα ἡ φιλοσοφία δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην νὰ ἀπαιτήσῃ τίποτε παρὰ τῆς τυπικῆς λογικῆς.

Ἡ τρίτη ἀρχὴ τοῦ Fichte ἢ τοῦ λόγου ἢ ὁποῖα ἐπιζητεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὰς δύο ταύτας ἀντιθέτους ἀρχάς, ἐκάστη τῶν ὁποίων ζητεῖ δι' ἑαυτὴν ὅλην τὴν κατασκευὴν, καθ' ὅσον τὸ ὄχι—ἐγὼ αἴρει παντελῶς τὸ ἐγὼ, παρήχθη ἐκ τῶν δύο πρώτων: εὐθύς ὡς εἰς τὸ ἐγὼ ἀντιτίθεται ἓν ὄχι—ἐγὼ, τὸ ἐγὼ εἰς τὸ ὁποῖον ἀντιτίθεται τὸ ὄχι—ἐγὼ, καὶ τὸ ὄχι ἐγὼ τὸ ὁποῖον ἀντιτίθεται, τίθενται ὡς μεριστά.

Ἐκ τούτων τῶν τριῶν ἀρχῶν παράγεται κατὰ τὸν Fichte ἡ ὑπερτάτη σύνθεσις: Ἐγὼ ἀντιθέτω ἐν τῷ ἐγὼ εἰς τὸ μεριστὸν ἐγὼ ἓν μεριστὸν ὄχι—ἐγὼ, ἤτοι τὸ ἐγὼ καὶ τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι τεθειμένα ὑπὸ τοῦ ἐγὼ καὶ ἐν τῷ ἐγὼ ὡς ἀμοιβαίως περιορίσιμα. Εἰς τὴν τοιαύτην σύνθεσιν ὁ Fichte προσθέτει τοὺς ἐξῆς ὑπερηφάνους λόγους: «Πέρα ταύτης τῆς γνώσεως οὐδεμία φιλοσοφία χωρεῖ· ἀλλὰ πᾶσα βάθεια φιλοσοφία ὀφείλει νὰ ἀνέλθῃ μέχρις αὐτῆς· ὅταν δὲ αὕτη πράττῃ τοῦτο, γίνεται Wissenschaftslehre. Πᾶν ὅ,τι ἀπὸ τώρα καὶ ἐξῆς ὀφείλει νὰ παρούσιασθῇ εἰς τὸ σύστημα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, πρέπει νὰ δύναται νὰ παραχθῇ ἐκ τούτου τὸ ὁποῖον ἐξετέθη (Grundlage σελ. 28).

Ἐὰν λοιπὸν ὡς ὄρος πάσης ἐκδηλώσεως τῆς ζωῆς εἶναι τὸ εἰδέναί τοῦ εἰδέναί, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ διασαφηνισθῇ εἰς τι

ἔγκειται τοῦτο τὸ prius τῆς συνειδήσεως· τοῦτο εἶναι σύνθεσις τὴν ὁποῖαν ὁ Fichte ἀναλύει εἰς τρεῖς θεμελιώδεις ἀρχὰς ἐκ τῶν ὁποίων ἀναπτύσσεται τὸ σύμπαν. Οὕτω αἱ τρεῖς αὗται ἀρχαὶ εἶναι : 1) μὴ διακεκριμένη ταυτότης· 2) ἀντίθεσις· 3) σύνθεσις τῶν ἀντιθέτων ὄρων. Ἡ ταυτότης εἶναι διατυπωμένη οὕτω : ἐγὼ εἶμαι τὸ αὐτὸ μὲ τὸν ἑαυτόν μου.

Ἡ ἀντίθεσις διατυπώνεται : Ἐγὼ ἀντιθέτω ἐν ὄχι—ἐγὼ εἰς τὸ ἐγὼ. Καὶ ἡ σύνθεσις : Ἐγὼ ἀντιθέτω ἐν τῷ ἐγὼ, εἰς τὸ μεριστὸν ἐγὼ, ἐν μεριστὸν ὄχι—ἐγὼ.

Συγκεκριμένη ὀφείλει νὰ εἶναι μόνον ἡ σύνθεσις, αἱ ἄλλαι δύο ἀρχαὶ ὀφείλουν νὰ εἶναι ἀφηρημένα· πράγματι ὁ Fichte ἀποδίδει εἰς τὴν πρώτην ἀρχὴν, εἰς τὸ ἐγὼ ὡς ἀπόλυτον ἐνεργητικότητα, τὴν μεγίστην ἀξίαν, καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην τὸ σύστημά του περιπίπτει εἰς τινὰ ἀφηρημένον ἰδανισμόν ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Schelling καὶ ὁ "Ἐγελος ἠθέλησαν νὰ ἐλευθερωθοῦν διὰ νὰ παρατηρήσουν τὴν πραγματικότητα μὲ βλέμμα περισσότερο ἀπροκατάληπτον καὶ περισσότερο συγκεκριμένως. Εἰς ταύτην τὴν ἀρχικὴν σύνθεσιν, ἀναλυθεῖσαν εἰς τρία στοιχεῖα, ὁ Fichte εὕρισκει τὸ συγκεκριμένον, δηλαδή τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπινου εἰδέναί· ἐντεῦθεν δὲ ὀρμάται διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ περιεχόμενον καὶ τοὺς νόμους τοῦ σύμπαντος· καὶ ὅταν θὰ ἐκπληρώσῃ τοῦτον τὸν ὑπέρμετρον μόχθον τοῦ νὰ ἐξηγήσῃ ὅλον τὸ πεδῖον τῆς ἐμπειρίας καὶ νὰ συλλάβῃ τὰ αἰώνια λογικὰ σχήματα ἐντὸς τῶν ὁποίων αὕτη ἀναπτύσσεται, καὶ ὅταν θὰ ὑπερασπίσῃ τὴν θεωρίαν του κατὰ τῶν κατηγοριῶν τοῦ ἀθεϊσμοῦ αἱ ὁποῖαι ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται ἀβάσιμοι, ἀλλὰ παρατηρούμεναι ὑπὸ τὸ φῶς ἰσχυρᾶς καὶ ζώσης πνευματικότητος δὲν παρουσιάζονται πλέον παντελῶς ἄδικοι, τότε ὁ Fichte θὰ αἰσθανθῇ ὅτι ἡ ὅλη πραγματικότητα τῆς ζωῆς διαφεύγει πᾶν λογικὸν σχῆμα, θὰ αἰσθανθῇ ὅτι κατὰ βάθος ἡ ἐνέργεια τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν δὲν περιλαμβάνει ὀλόκληρον τὴν συγκεκριμένην ζωὴν, καὶ τότε θὰ στραφῇ εἰς ἄλλο εἶδος φιλοσοφίας τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν δευτέραν του φάσιν καὶ τὸ ὁποῖον, ἀντὶ νὰ σημειώσῃ ὀπισθοδρόμησιν, ὅπως πολλοὶ ἰσχυρίζονται, θὰ ἐλέγομεν ὅτι δεικνύει τὴν ἀπαίτησιν τοῦ νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀτελείας τῆς πρώτης θέσεως τοῦ Fichte.

Ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ Fichte ἵδρυσε τὰς τρεῖς ἀρχὰς καθορίζει ὅλην τὴν μέθοδον τοῦ συστήματος.

Θέσις, αντίθεσις, συμβιβασμός τῶν ἀντιθέτων, εἶναι αἱ ἀναγκαῖαι ἐνέργειαι τῆς νοήσεως αἱ ὁποῖαι παράγονται κατὰ ταύτην τὴν τάξιν εἰς πάσας τὰς φάσεις τῆς ἀναπτύξεώς της.

Μὲ ἄλλας λέξεις, θέσις, ἀντίθεσις, σύνθεσις εἶναι τὰ διακεκριμένα καὶ συγχρόνως συνδεδεμένα σημεῖα τὰ ὁποῖα ἡ νόησις διατρέχει. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν θέσιν καὶ τὴν ἀντίθεσιν, ἡ σύνθεσις ἐμφανίζεται ὡς συμβιβαστικὴ πρότασις καὶ συγχρόνως ὡς ἡ θέσις τῆς ὁποίας ἡ ἐξέτασις θὰ φέρῃ νέαν ἀντίθεσιν, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς. Οὕτω ἐμφανίζεται τὸ σχῆμα τῆς μεθόδου: αὕτη ἔγκειται εἰς τὸ νὰ νὰ ἐκθέσῃ διὰ νὰ λύσῃ πάσας τὰς ἀντιθέσεις αἱ ὁποῖαι κρύπτονται εἰς τὸ ἐγὼ καὶ τὰς ἀναγκαῖας ἐνεργείας του. Ἡ διαλεκτικὴ αὕτη μέθοδος ἔγεινεν εἰς τὸν Hegel, ἡ καθολικὴ μέθοδος τῆς φιλοσοφίας.

Ὁ πρῶτος καθορισμὸς ὁ ὁποῖος ἀναπτύσσεται ἐκ τῶν τριῶν ἀρχῶν εἶναι ἡ μεγάλη διαίρεσις τοῦ συστήματος εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν μέρος. Παρατηροῦμεν ὅτι, κατὰ τὴν τρίτην ἀρχὴν, δύο ἐνέργειαι περιέχονται εἰς τὸν ἀμοιβαῖον περιορισμὸν τοῦ ἐγὼ ὑπὸ τοῦ ὄχι—ἐγὼ καὶ τοῦ ὄχι—ἐγὼ ὑπὸ τοῦ ἐγὼ :

1) τὸ ἐγὼ περιορίζεται ὑπὸ τοῦ ὄχι—ἐγὼ, ἄλλως εἰρημένον, τὸ ὄχι—ἐγὼ καθορίζει τὸ ἐγὼ· 2) τὸ ὄχι ἐγὼ περιορίζεται ὑπὸ τοῦ ἐγὼ, ἄλλως εἰρημένον, τὸ ἐγὼ καθορίζει τὸ ὄχι—ἐγὼ, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἀπόλυτον ἐγὼ θέτει τὸν ἀμοιβαῖον περιορισμὸν τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ ὄχι—ἐγὼ δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν τὰς προηγουμένας προτάσεις καὶ ὡς ἐξῆς: 1) τὸ ἐγὼ θέτει ἑαυτὸ ὡς περιοριζόμενον ὑπὸ τοῦ ὄχι—ἐγὼ· 2) τὸ ἐγὼ θέτει τὸ ὄχι—ἐγὼ ὡς περιοριζόμενον ὑπὸ τοῦ ἐγὼ. Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων προτάσεων εἶναι ἡ βᾶσις τοῦ θεωρητικοῦ μέρους τῆς W.L. ἡ δευτέρα εἶναι ἡ βᾶσις τοῦ πρακτικοῦ μέρους. Ἡ σχέσις δηλαδὴ μεταξὺ ἐγὼ καὶ ὄχι—ἐγὼ δύναται νὰ θεωρηθῇ κατὰ δύο διαφόρους τρόπους: ἢ τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι περιορίζον, ἢτοι τὸ ἐγὼ τίθεται ὡς ἔχον ἀναγκαίως ἀντικείμενόν τι, οὕτως ὥστε τοῦτο τὸ ἀντικείμενον ἐμφανίζεται ὡς ἄμεσον καὶ ἀναπόφευκτον ὄριον· τότε, δὲ ἔχομεν τὴν ἀρχὴν τῆς θεωρίας εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἐγὼ ἐμφανίζεται ὡς νόησις συλλαμβάνουσα ὀρισμένον περιεχόμενον· ἢ τὸ ἐγὼ περιορίζει τὸ ὄχι—ἐγὼ· τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι παθητικὸν καὶ τὸ ἐγὼ εἶναι ἡ ἀπόλυτος αἰτία τοῦ ὄχι—ἐγὼ· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχομεν τὴν ἀρχὴν τῆς πρα-

κτικῆς εἰς τὴν ὁποῖαν τὸ ἐγὼ εἶναι ἢ βούλησις καὶ τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι τὸ μέσον ταύτης τῆς βουλήσεως. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἀμέσως ὅτι εἰς τὸ θεωρητικὸν μέρος ὁρμώμεθα ἐκ τῆς προτάσεως «τὸ ἐγὼ τίθεται ὡς προσδιοριζόμενον ὑπὸ τοῦ ὄχι—ἐγὼ» δηλαδή ὁρμώμεθα ἐκ τῆς ἀφελοῦς πεποιθήσεως ὅτι τὸ πρᾶγμα ἐγχαράσσει ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, διὰ νὰ ἀνέλθωμεν ἔπειτα, διὰ μέσου σειρᾶς συνθέσεων τὰς ὁποίας δίδουν αἱ κατηγορίαι τοῦ γινώσκειν αἱ ὁποῖαι εἶναι συμφυεῖς μὲ τὸ πεπερασμένον τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως καὶ αἱ ὁποῖαι παριστάνουν συγχρόνως θέσεις πρὸς ὑπέρβασιν, εἰς τὸ συγκεκριμένον τῆς συνειδήσεως, εἰς τὴν φαντασίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν τὸ πρᾶγμα ἀναγνωρίζεται ὄχι οὐσιωδῶς διάφορον τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ ἄπειρον προῖον τούτου. Ἐνῶ εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος ὁρμώμεθα ἐκ τῆς προτάσεως «τὸ ἐγὼ τίθεται ὡς προσδιορίζον τὸ ὄχι—ἐγὼ» δηλαδή ὁρμώμεθα ἐκ τῆς συγκεκριμένης πράξεως τοῦ πνεύματος εὐρεθείσης εἰς τὸ τέλος τοῦ θεωρητικοῦ μέρους, πράξεως συγκεκριμένης, ἢ ὁποῖα παριστᾷ τὴν αὐτονομίαν, δηλαδή τὴν ἀποκάλυψιν τῆς οὐσίας τοῦ πνεύματος εἰς αὐτὸ τὸ πνεῦμα· ἐκεῖθεν δὲ κατερχόμεθα εἰς τὸ νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ διατί τὸ ἐγὼ προσδιορίζει τὸ ὄχι—ἐγὼ, δηλαδή νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἀνάγκην τὴν ὁποῖαν ἔχει τὸ ἐγὼ τοῦ νὰ θέτῃ ἐν ὄχι—ἐγὼ ὡς ἀτελεύτητον ὄριον· εἰς τὸ νὰ δώσωμεν τὸν ἀκριβῆ λόγον τῆς αὐταπάτης τὴν ὁποῖαν ἔχομεν νὰ θεωρῶμεν τὸ ὄχι—ἐγὼ ὡς πρᾶγμα ξένον πρὸς τὸ ἐγὼ, δηλαδή κατερχόμεθα εἰς τὸ νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν αἰσθητικότητα.

Παρουσιάζεται ἀμέσως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας τοῦ Fichte ἐδῶ κατὰ τὰς θεμελιώδεις ἀρχάς, εἶναι ὅμοιος πρὸς τὴν τοῦ Kant. Καὶ ὁ Kant εἰς τὸ θεωρητικὸν μέρος ὁρμᾶται ἐκ τῆς αἰσθητικότητος διὰ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν καταληπτικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐγὼ· ἐνῶ εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος ὁρμᾶται ἐκ τῆς βεβαιότητος τῆς ἠθικῆς ἐντολῆς ὡς πρώτης ἀπολύτου βεβαιότητος, διὰ νὰ κατέλθῃ ἔπειτα νὰ ἴδῃ τὰς σχέσεις αὐτῆς μὲ τὴν αἰσθητικότητα.

Εἰς τὸν Kant ὁ διάφορος οὗτος τρόπος ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ ἐν τῇ πρακτικῇ εἶναι λογικὸς ἐπειδὴ τὸ νοούμενον εἰς τὸ ὅποῖον φθάνει τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα διὰ τῆς ἠθικῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἐλευθερίας, δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ πρᾶγμα καθ'.

ἑαυτό, τοῦ ὁποῖου τρόπος ἐμφάνισεως εἶναι τὸ αἰσθητὸν φαινόμενον· ἐπειδὴ ἀκόμη, διὰ τοῦτον τὸν λόγον, ἡ νόησις εἶναι περιωρισμένη εἰς τὸ φαινόμενον (ἀνοίγεται ὁδὸς πρὸς τὸν σκεπτικισμόν) ἐνῶ ἡ ἠθικὴ εἶναι κόσμος καθ' ἑαυτὸν πλήρης καὶ αὐτόνομος. Διὰ τοῦτο δύναται ὁ Kant νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ πρακτικὴ δύναμις εἶναι ἀνωτέρα τῆς θεωρητικῆς, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐκεῖ ὅπου δὲν φθάνει ἡ θεωρητικὴ δύναται νὰ φθάσῃ ἡ πρακτικὴ δύναμις. Διὰ τὸν Fichte ὅχι· δέχεται καὶ οὗτος τὴν ὑπεροχὴν τῆς πρακτικῆς δυνάμεως ἀλλ' ὑπὸ διάφορον ἔννοιαν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δηλαδή· ὅτι ἡ πρακτικότης εἶναι ἡ οὐσιαστικότης τοῦ πνεύματος, εἶναι τὸ γίνεσθαί του· δὲν εἶναι ἡ ἠθικὴ ἀλλ' εἶναι ἡ ἐνέργεια διὰ τῆς ὁποίας τὸ ἐγὼ θέτει ἑαυτό. Ἐπομένως ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καλοῦμεν πρακτικὸν εἰς τὸν Kant εἶναι μόνον σημεῖον τῆς ἀληθοῦς πρακτικότητος τῆς ζωῆς, καὶ ἐξ ἄλλου καὶ τὸ θεωρητικὸν πνεῦμα εἶναι πρακτικόν. Οὕτως ὥστε ἐν τέλει τὸ ἀντικείμενον εἶναι μὲν, ὅπως εἰς τὸν Kant, ἐμφανίζεσθαι, ἀλλ' οὐσιῶδες ἐμφανίζεσθαι. Εἶναι ἐκδήλωσις, ἄλλως θὰ ἦτο πρᾶγμα καθ' ἑαυτό, ἀλλ' εἶναι μέσον διὰ τοῦ ὁποῖου τὸ ἐγὼ φθάνει νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιον.

Ὁρμώμενος λοιπὸν εἰς τὸ θεωρητικὸν μέρος ἐκ τῆς κοινῆς γνώμης ὅτι κατὰ τὴν γνώσιν τὸ ὅχι—ἐγὼ ἔχει αἰτιότητα ἐπὶ τὸ ἐγὼ, ὁ Fichte φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ γινώσκειν συμβαίνει μόνον ἐφ' ὅσον τὸ ὅχι—ἐγὼ εἶναι προῖον τοῦ ἐγώ.

Ἀλλὰ τοῦτο τὸ συμπέρασμα δὲν θὰ ἐστέκετο, καὶ οἱ ὄροι θὰ κατεστρέφοντο, ἐὰν δὲν ἠκολούθει πρακτικὸν μέρος εἰς τὸ ὁποῖον δίδεται ὁ λόγος τοῦ διατί τὸ ἐγὼ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ παράγῃ τὸ ὅχι ἐγώ· οὕτω θεωρία καὶ πρακτικὴ συμπληρώνονται καὶ ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ γινώσκειν δὲν εἶναι αὐτόνομον ἀλλ' εἶναι πραγματικὸν μόνον ἐπειδὴ πρακτικὴ τις ἐνεργητικότης παρέχει εἰς αὐτὸ τὸν λόγον τῶν ὄρων του.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ γινώσκειν δὲν εἶναι πλέον διὰ τὸν Fichte γεγονός, ἀλλ' εἶναι πρόβλημα, δὲν εἶναι δεδομένον πρὸς ἀνάλυσιν, ἰκανότης (ὅπως εἰς τὸν Kant, ὁ ὁποῖος προτίθεται νὰ κρίνῃ τὴν γνωστικὴν ἰκανότητα) ἀλλ' εἶναι τὸ λαμβάνειν συνείδησιν ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἀδιακόπως τίθεται, εἶναι συνεχὲς πρόβλημα. Τὸ ἐγὼ, ἀφ' ἐνὸς δημιουργεῖ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐξωτερικὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος τὸ περιορίζει καὶ ἀντιτίθεται εἰς αὐτό· ἐξ ἄλλου ἐκ ταύτης τῆς ἀντιθέσεως καὶ ἐκ

τούτου τοῦ περιορισμοῦ τὸ ἐγὼ ἀντλεῖ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀναγκαίαν ᾧθησιν διὰ νὰ μὴ διακοπῇ ὁ αἰώνιος ρυθμός.

Ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ γινώσκειν γίνεται ἀπλή σχέσις μεταξὺ διαφόρων σημείων τῆς λογικῆς ἐνεργείας.

Ἡ θεωρία τῆς ἐπιστήμης λοιπὸν εἶναι μεθοδολογία καὶ γνωσιολογία, ἐν τῇ ᾧ, ἀφοῦ ἐξέλιπεν ὁ δυῖσμός ὕλης καὶ μορφῆς, αἱ κατηγορίαι παριστάνουν συγχρόνως τὰ σημεία τοῦ γινώσκειν καὶ τοὺς βαθμοὺς τῆς πραγματικότητος, κατὰ τὴν ἀτελεύτητον ἀνυψωτικὴν ἀνάπτυξίν της. Ἐὰν παραλείψωμεν τὸ τεχνητὸν τῶν παραγωγῶν, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζεται ὁ Fichte διὰ νὰ ἐξαντλήσῃ ὅλην τὴν συστηματοποίησιν τοῦ εἶδέναι, εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἡ πραγματικότης, ἡ ζωὴ, εἶναι σύγκρουσις ἀντιθέτων καὶ διηνεκῆς ὑπέρβασις τούτων τῶν ἀντιθέτων, τὰ ὁποῖα διέπονται ὑπὸ τῆς αἰωνίας θεωρίας τοῦ σκοποῦ.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ε Ν Α Τ Ο Ν

Η ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ WISSENSCHAFTSLEHRE

Κατὰ τὸν Fichte ὑπάρχει ἡ καθαρὰ ἐνέργεια ἄνευ ὑποστρώματος, καὶ αὕτη ἡ ἐνέργεια εἶναι ἡ βᾶσις παντός. Τὸ εἶναι εἶναι δευτερευόν ἐν σχέσει πρὸς τὴν πρᾶξιν, τὸ εἶναι προέρχεται μόνον ἐκ ταύτης ὡς προϊόν αὐτῆς. Μόνον τὸ εἶναι τῆς πράξεως ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν, ἀλλὰ τοῦτο τὸ εἶναι δὲν εἶναι εἶναι ὑποστάσεως, δὲν εἶναι εἶναι ὑπὸ τὴν συνήθη σημασίαν. Τὸ ἐγὼ δὲν εἶναι τίποτε ἐκτὸς τῆς πράξεως, συνίσταται εἰς αὐτήν. Δὲν γεννᾷ τὴν ἐνέργειαν ἐν ὑπάρχον ἐγῶ, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ἐνέργειαν μόνον γίνεται τὸ ἐγὼ. Ἐδῶ εὐρίσκεται ἡ ἀντίθεσις τοῦ σημείου ἐξορμήσεως τοῦ Fichte πρὸς τὸ cogito ergo sum τοῦ Καρτεσίου (1).

Κατὰ ταῦτα ἡ πρώτη ἀρχὴ δὲν εἶναι εἶναι, δὲν εἶναι

---

1) N. Hartmann : Die Philosophie des deutschen Idealismus I Teil, Berlin und Leipzig 1923 σελ. 61.

υπόστασις, ἀλλὰ πράξις. Ἡ τοιαύτη πράξις εἶναι καθαρὰ ὑποκειμενικότης, ἢ ὅποια ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι ἐνεργητικότης, ἐνεργεῖ. Ἄλλὰ πῶς δύναται νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἐνεργειάν της, ἐὰν αὕτη εἶναι τὸ πᾶν ; Μόνον βεβαιώσασα ἑαυτὴν· ἀλλὰ κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν βεβαίωσίν της, ἐκ τοῦ ὅτι θέτει τὸν ἑαυτὸν της, θέτει καὶ τὸν ὄχι—ἑαυτὸν της. Εἶναι φανερὸν ὅτι εἰς τὴν περίπτωσηί της θέσεως τοῦ ἐγὼ δὲν πρόκειται περὶ τοῦ ἀτομικοῦ ἐμπειρικοῦ ἐγὼ, εἰς τὸ ὅποιον ἀντιτίθεται ἤδη ὁ κόσμος, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐγὼ κατὰ τὴν καθαρότητα τῆς ἀπολύτου ὑποκειμενικότητός του. Εἶναι ἐπίσης φανερὸν ὅτι μὲ ταύτην τὴν θέσιν τοῦ καθαρῦ ἐγὼ δὲν πρόκειται νὰ ἐγκαθιδρύσωμεν ἀρχὴν τινὰ καὶ νὰ δημιουργήσωμεν δι' αὐτῆς ἐκ νέου τὸν κόσμον ὁ ὅποιος ὑπάρχει ἤδη, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ λάβωμεν συνειδήσιν τῆς ἡμετέρας βαθυτέρας οὐσίας καὶ ἐπομένως νὰ ἐπαναλάβωμεν μὲ ἐλευθερίαν καὶ συνειδήσιν ὅλην τὴν σειρὰν τῶν πράξεων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκ τοῦ ἀπολύτου ἐγὼ προέρχεται ἡ ἐμπειρική συνειδήσις. Ἡ τοιαύτη θέσις τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ ὄχι—ἐγὼ εἶναι ἀσυνείδητος παραγωγή τῆς φαντασίας καὶ ὄχι τοῦ λόγου. Ἡ δημιουργὸς φαντασία εἶναι ἐνέργεια διάμεσος μεταξὺ τῆς ἀπείρου καὶ ἐλευθέρας ἐνεργητικότητος τοῦ καθαρῦ ἐγὼ καὶ τῆς πεπερασμένης ἐνεργητικότητος τῆς δεδεμένης εἰς τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἐμπειρικοῦ ἐγὼ. Τὸ προϊόν της εἶναι ὅ,τι ὀνομάζομεν ἀντικείμενον, καὶ ὡς ἐκ τούτου δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ αὕτη ὡς ἀντικειμενικὴ ἐνεργητικότης. Πᾶσα πραγματικότης, ἐννοεῖται δι' ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἡ ὑπερβατικὴ φιλοσοφία οὐδεμίαν ἄλλην ἀναγνωρίζει, παράγεται διὰ τῆς φανταστικῆς δυνάμεως, Ἡ φανταστικὴ δύναμις εἶναι ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ τῶν παραγωγῶν, τῶν ἀντικειμένων μὲ τὰ ὅποια αὕτη ζητεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἄπειρον τοῦ ἀπολύτου πνεύματος, καὶ δημιουργεῖ οὕτω τὰς μορφὰς τὰς ὁποίας θὰ μάθῃ ἢ πρὸς τὰ ἔνδον παρατήρησις ὡς ὄρια, ὡς ξένα ἀντικείμενα. Καὶ τὸ ὠρισμένον ἐγὼ εἶναι προϊόν τῆς φανταστικῆς δυνάμεως.

Τίθεται τοῦτο ὅπως τὰ ἀντικείμενα. Τὸ παράγειν τῆς φανταστικῆς δυνάμεως εἶναι ἡ βᾶσις τοῦ παριστάνειν καὶ ἐπομένως καὶ τῆς συνειδήσεως. Ὡς ἐκ τούτου τὸ παράγειν τῆς φανταστικῆς δυνάμεως προηγείται τῆς συνειδήσεως, δὲν πίπτει εἰς τὴν συνειδήσιν.

Διὰ τοῦτο τὸ παριστάνειν εἶναι ἀσυνείδητον παράγειν,

καὶ ἡ παράστασις ἔνεκα ἐλλείψεως συνειδήσεως θεωρεῖται ὡς προϋπάρχουσα.

Ἡ ἐνεργητικότης δηλαδή τῆς δημιουργοῦ φαντασίας εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἀσυνειδήτος· (1) εἶναι ὁ ὄρος τῆς συνειδήσεως ὄχι ἡ συνειδήσις. Ἄλλ' εἶναι εἰς τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐγὼ νὰ εἶναι

1) Τὸ πρόβλημα ἀληθῶς σοβαρὸν τὸ ὅποιον ὁ Ἰδανισμὸς τοῦ Fichte εἶχε νὰ λύσῃ ἦτο τὸ νὰ δώσῃ πραγματικὴν σταθερότητα εἰς τὸ ἀντικείμενον, δηλαδή νὰ ἴδῃ πῶς ἔκ τινος ἰδεατῆς ἐνεργοῦ ἀρχῆς δύναται νὰ προκύψῃ πραγματικὸς κόσμος ἐμπειρίας. Ἐδῶ εἶναι τὸ ἀσθενὲς σημεῖον τῆς φιλοσοφίας του: τὸ ἐγὼ ὡς οὐσιώδης θεία ἐνεργητικότης, εἶναι ὁ τελικὸς σκοπός, διὰ τοῦτο πᾶν ὅ,τι ὑφίσταται, ὑπάρχει ἐφ' ὅσον εἶναι ἐν συναρτήσει πρὸς τὸ ἐγὼ. Τὸ ἐγὼ εἶναι τὸ πᾶν: αὕτη εἶναι ἡ διατύπωσις τῆς ἐκδοχῆς τοῦ Fichte.

Ἐκ τοῦ ἐγὼ, ὡς ἀρχῆς ὀρίου τῆς συνειδήσεως, ὡς ἀπολύτου ἐνεργητικότητος, ἐπήγασε τὸ σὺμπαν. Διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τοῦτο τὸ θέτει τὴν ἐμπειρίαν ὁ Fichte καταφεύγει εἰς τινὰ ἔννοιαν ἢ ὁποῖα κατὰ βάθος, εἶναι ὑπεκφυγή: εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀσυνειδήτου. Τοῦ ἐγὼ, τὸ ὅποιον εἶναι σειρά πράξεων, δηλαδή διχασμῶν, ὀφείλομεν νὰ νοήσωμεν πρωταρχικὴν τινὰ πράξιν, φυσικῶς προγενεστέραν τῆς συνειδήσεως, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἀρχικῶς τὸ ἐγὼ διχάζεται καὶ θέτει τὸ ἀπόλυτον ἀντικείμενον· δι' αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον εἶναι τὸ προϊόν ἀσυνειδήτου τινὸς ἐνεργείας. Εἶναι φανερόν ὅτι τὴν θέσιν ταύτην ὁ Fichte δὲν ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ· τὸ παραπέμπει εἰς τι ἀσυνείδητον εἶναι πάντοτε ὄχι ἐξηγεῖν· ἐξ ἄλλου τὸ πρόβλημα, τεθὲν ὑπὸ τούτους τοὺς ὄρους, δὲν ἠδύνατο νὰ λυθῇ. Ἐάν τὸ ἐγὼ εἶναι τὸ πᾶν, πρόκειται νὰ κάμωμεν νὰ γεννηθῇ ἐκ τοῦ ἑνὸς τὸ δύο· ἐκ τῆς πρώτης ἀρχῆς ἢ ἀντίθετος ἀρχῆς, τοῦτο δὲ εἶναι ἀδύνατον. Διὰ τοῦτο ὁ Fichte δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλο ἢ νὰ παραπέμπῃ εἰς τι προηγούμενον τῆς συνειδήσεως.

Ἐάν ὁ Schelling καὶ ὁ Ἐγγελοσ ἤθελον νὰ προχωρήσουν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τούτου τοῦ προβλήματος, ὤφειλον νὰ μεταβάλουν τὴν θέσιν τῶν ὄρων. Ἴδου διατί ὁ Schelling ἀνέτρεψε τὴν διατύπωσιν τοῦ ἐγὼ εἶναι πᾶν, καὶ ἐβεβαίωσεν ἀντιθέτως ὅτι πᾶν εἶναι ἐγὼ· ἦτοι: δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὀρμηθῶμεν ἐκ τοῦ ἐγὼ διὰ νὰ συναγάγωμεν τὸ ὄχι—ἐγὼ, ἀλλὰ νὰ ὀρμηθῶμεν ἐκ τοῦ συγκεκριμένου τῆς ἀληθείας, ἢ ὁποῖα δεικνύει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν φύσιν, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἴδωμεν τὴν ἐσωτερικὴν ἐνότητα τῆς ἀναπτύξεώς των. Ἄλλως τε δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ σκέψις τοῦ Fichte εἶναι πολὺ καθαρὰ. Ὁ Fichte θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν τῆς πρωταρχικῆς ἐνεργείας τὸ νὰ ἐπανακάμπῃ αὕτη πρὸς τὸν ἑαυτὸν τῆς. Ἄλλ' αὕτη ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω ἐπὶ τὴν ἐνέργειαν ἐπανακάμψις εἶναι ἀποκλειστικῶς ἔργον τῆς φιλοσοφίας. Μόνον ἡ διαλεκτικὴ τοῦ φιλοσόφου, ἐπανακάμπει πρὸς αὐτὴν καὶ ἐκτελεῖ συνειδητῶς ὅ,τι τὸ ἐγὼ πρωταρχικῶς μόνον κατ' ἀνάγκην ἐκτελεῖ. Ἡ φυσικὴ συνειδήσις δὲν γνωρίζει ταύτην τὴν ἐπανακάμψιν ἐπὶ τὴν ἐνέργειαν. Διὰ

καὶ δι' ἑαυτὸ ὅ,τι εἶναι καθ' ἑαυτό, ὅ,τι ὑπάρχει ὑπ' αὐτοῦ, πρέπει νὰ εἶναι καὶ δι' αὐτό ὅ,τι παράγει ἢ αὐθόρμητος παραγωγικότης του, πρέπει καὶ νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ καὶ ὡς ἰδικόν του.

Εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐγὼ ὑπάρχει ἤδη ἡ ἐπανάκαμψις πρὸς ἑαυτό, δηλαδή νὰ νοῆ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ ἀνυψῶνῃ εἰς συνείδησιν τὴν ἐνέργειάν του.

Ἐποὶ παραγάγῃ ἀσυνειδήτως τὸν κόσμον τῶν ἀντικειμένων, τὸ ἐγὼ ἀνυψῶνεται εἰς τὴν γνῶσιν ὅτι ὁ κόσμος οὗτος εἶναι ἔργον του.

Μόνον ἢ πρὸς τὰ ἔνδον ἐπανάκαμψις θὰ ἀποδείξῃ ὅτι αὕτη ἡ δημιουργία ἀντικειμένων ἐκτὸς τῆς νοήσεως δὲν εἶναι ἡ φανταστική. Ἐφ' ὅσον δὲ πάντα τὰ ἀντικείμενα θεωροῦνται ὡς προϊόντα τῆς φανταστικῆς δυνάμεως, δύναται νὰ ἐκφράσῃ τοῦτο ὁ Fichte, ὅτι πάντα τὰ ἀντικείμενα εἶναι φαντάσματα (Erbildungen). Ἀντὶ ταύτης τῆς ἐκφράσεως βραδύτερον μετεχειρίσθη μὲ μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν τὴν λέξιν ὁμοιώματα (Bilder), καὶ οὕτω δύναται ὁ Fichte νὰ δείξῃ ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς φιλοσοφικῆς ἐκδοχῆς τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀφιλοσοφῆτου ἔγκειται εἰς τοῦτο : ὅ,τι ἡ πρώτη θεωρεῖ μόνον ὡς παραστάσεις, γνώσεις, προσδιορισμοὺς τῆς συνειδήσεως ἢ τελευταία δέχεται ὡς πράγματα, ἢ ὡς σύμπλεγμα πραγμάτων ὡς κόσμον. Τὸ ὅχι—ἐγὼ εἶναι μόνον τὸ ἀντιθετικὸν σημεῖον τῆς θέσεως τοῦ ἐγὼ· ἀλλὰ τοιαύτη ἀντίθεσις, ἂν καὶ δὲν ἔχει πραγματικότητά τινα καθ' ἑαυτήν, εἶναι ὅμως περιορισμὸς τῆς θέσεως. (1) Αὕτη ἡ ἀντίθεσις εὐρίσκει τὴν ὑπέρβασίν της, ὡς

τοῦτο ἡ φυσικὴ συνείδησις δὲν γνωρίζει περὶ τῆς ἐνεργητικότητος τῆς φανταστικῆς δυνάμεως καὶ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ θεωρῇ τὰ δημιουργήματα ταύτης ὡς καθ' ἑαυτὰ ὄντα. Ἡ φιλοσοφικὴ πρὸς τὰ ὀπίσω ἐπανάκαμψις ἀνακαλύπτει ὀπισθεν τοῦ δεδομένου αὐθόρμησιν τοῦ ὑποκειμένου, ἢ ὅποια μένει κεκρυμμένη εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον. Τοῦτο δὲ τὸ εἶναι καθ' ἑαυτὸ εἶναι τεθειμένον ὑπὸ τοῦ ἐγὼ· ἐπομένως δὲν εἶναι ἀπόλυτον εἶναι καθ' ἑαυτό, ἀλλ' εἶναι μόνον τοιοῦτον διὰ τὴν συνείδησιν ἢ ὅποια εἶναι θεωρητικῶς περιορισμένη καὶ ἢ ὅποια δὲν διακρίνει τὴν αὐτόνομόν της βάσιν.

1) Κατὰ τὸν Fichte, λοιπόν, ἡ πρωταρχικὴ ἀσυνείδητος ἐνέργεια θέτει τὴν ἀντίθεσιν· ἀλλὰ κατὰ βάθος, ἡ ἀντίθεσις αὕτη, ἀνάγεται εἰς τι ὄριον, τῷ ὄντι, τὸ ἐγὼ διὰ νὰ εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτό, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἢ νὰ περιορισθῇ τὸ ἀντικείμενον εἶναι τι καθαρῶς παθητικόν τὸ ὅποῖον, ὡς τοιοῦτον, θέτει ὄριον εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐνεργητικότητά, ἐπο-

εἶδομεν, εἰς τινὰ νέαν σύνθεσιν, ἢ ὅποια θὰ εἶναι ἡ θέσις νέας ἀντιθέσεως-περιορισμοῦ ἢ ὅποια θὰ πρέπη καὶ αὐτὴ νὰ ὑπερβαθῆ κατὰ διαλεκτικὴν μέθοδον ἢ ὅποια εἶναι τελειοποιήσις βαίνουσα ἐπ' ἄπειρον. Ἡ συνείδησις τοῦ ἀτομικοῦ ὑποκειμένου ἀρχίζει μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συνθέσεως, ἢ ὅποια ἔνεκα τοῦ ἀδυνάτου τῆς συνυπάρξεως δύο ἀπείρων δύναται νὰ λεχθῆ ὡς ἀντίθεσις «ἐνὸς ἐγὼ περιορισμένου εἰς τι ὄχι—ἐγὼ περιορισμένου». Οὕτω ὁ Fichte δύναται νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἀναγκαιότητος πρώτης τινος ἀρχῆς, τὴν ὅποιαν ἀνάγκην εἶχον ἰδεῖ οἱ πρώτοι κριτικοὶ τοῦ Kant, ἀλλὰ χωρὶς νὰ κατα-

μένως εἶναι μόνον ἀρνητικόν τι· θὰ ἔλεγέ τις ὅτι εἰς αὐτὸ ἔμεινεν ἡ καθαρὰ μορφή τῆς ἀρνήσεως, τοῦ περιορίζειν, τὸ δὲ περιεχόμενον ὅτι ἐξηφανίσθη. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ὄχι—ἐγὼ, λέγει ὁ Fichte, εἶναι ἐξηρητημένη κατὰ τὸ περιεχόμενον, ἀνεξάρτητος κατὰ τὴν μορφήν· ἐξηρητημένη κατὰ τὸ περιεχόμενον ἐπειδὴ, ἐὰν ὑποτεθῆ ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγὼ εἶναι Α, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὄχι—ἐγὼ εἶναι—Α· ἀνεξάρτητος κατὰ τὴν μορφήν ἐπειδὴ αὕτη εἶναι ἡ τῆς ἀντιθέσεως, ἢ ὅποια δὲν περιέχεται εἰς τὸ ἐγὼ. Οὗτος ὁ συλλογισμὸς εἰς τὸ βάθος σημαίνει ὅτι τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι καθαρὸν ὄριον. Πράγματι, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι ἴδιον αὐτοῦ εἶναι μόνον τὸ ἀντιτίθεσθαι· τὸ περιεχόμενον του ἐξαφανίζεται ἐπειδὴ ὅταν λέγωμεν ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ ἐγὼ, δὲν κάμνομεν ἄλλο ἢ νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν ἀκόμη μίαν φοράν τὴν μορφήν του τῆς ἀντιθέσεως. Οὕτω ὁ Fichte περιστέλλει τὸ ἀντικείμενον εἰς ἀπλὴν μορφήν ἀντιθέσεως, μέσου, ἀλλὰ δὲν βλέπει τὸ πραγματικὸν περιεχόμενον τούτου. "Ὁλος ὁ κόσμος τῆς ἐμπειρίας περιστέλλεται κατ' αὐτὸν εἰς τι σχῆμα ἄνευ πραγματικοῦ θεμελίου, εἰς τινὰ φαντασμαγόριον, ἢ ὅποια διέρχεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἢ ὅποια εἶναι μὲν ἡμέτερον ὄριον, ἀλλὰ τοιοῦτον τὸ ὅποιον ἢ ἡμετέρα βούλησις δύναται νὰ μεταλλάσῃ ἐπ' ἄπειρον.

Ἄλλ' ὅσον καὶ ἂν δύναται καὶ θέλει ἡ φιλοσοφία νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι τὸ ἀντικείμενον εἶναι ἀρνήσις, παραμένει πάντοτε τὸ γεγονός ὅτι ἡ κοινὴ συνείδησις ἀπαιτεῖ κόσμον πραγματικὸν καὶ στερεόν· ἡ δὲ φιλοσοφικὴ συνείδησις εἶναι τόσον περισσότερον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ ἀληθοῦς ὅσον περισσότερον εἰσδύει εἰς τὸ βάθος τῆς κοινῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ὑπερβῆ τὸ πεδίον αὐτῆς διὰ νὰ ὀνειροπολῆ ἐπὶ μὴ πραγματικῶν βάσεων.

"Ὅ,τι καὶ ἂν λέγῃ περὶ αὐτοῦ ὁ Fichte, εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ὁ κόσμος τῶν ἀντικειμένων τὸν ὅποιον διὰ τῆς ἐμπειρίας γνωρίζομεν, εἶναι τι τὸ πραγματικόν, ἔχων καθ' ἑαυτὸν σιδηρὰν στερεότητα, πρὸ τῆς ὅποιας πολλάκις ἢ ἡμετέρα βούλησις εὐρίσκεται ἐν ἀδυναμίᾳ. Τοῦτο εἶχεν αἰσθανθῆ ὁ Schelling ὅταν ἠθέλησε νὰ ἐξετάσῃ βαθύτερον τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως

Ἐπειδὴ δὲ ἔχει ἀρθῆ ἐκ τοῦ μέσου τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ, τὸ

λήξη εἰς τὸ ἀτόπημα τοῦ νὰ νοήσῃ ὡς πρώτην ἀρχὴν τὴν συνείδησιν, ἢ ὅποια εἶναι ἤδη σύνθεσις πεπερασμένης ὑποκειμενικότητος καὶ πεπερασμένης ἀντικειμενικότητος. Ἐκ ταύτης τῆς διαλεκτικῆς θέσεως, ἀντιθέσεως, καὶ συνθέσεως ἢ ὅποια θὰ γίνῃ ἡ μέθοδος τῆς νέας μετὰ τὸν Kant ἰδανιστικῆς λογικῆς ἔχομεν τὴν κατηγορίαν τῆς πραγματικότητος (ἀπόλυτον ἐγὼ) ἢ ὅποια εἶναι ἡ θέσις τῆς ἀρνήσεως (τὸ σύνολον τοῦ ὄχι—ἐγὼ) καὶ τοῦ περιορισμοῦ. Ἐκ τούτων παράγεται ἡ λογικὴ πλαισίωσις τῶν σχέσεων τῶν καθοριζομένων ὑπὸ τοῦ τρίτου σημείου, δηλαδὴ ἡ ἀμοιβαιότης, ἡ αἰτιότης, καὶ ἡ οὐσιαστικότης.

Εἶναι μεγάλη καινοτομία τοῦ Fichte τὸ ὅτι ἀπέδειξεν ὅτι αἱ κατηγορίαι δὲν εἶναι τι τὸ ὅποῖον ἢ κριτικὴ ἀνακαλύπτει ὡς πνευματικὴν λειτουργίαν, ἀλλὰ δύνανται νὰ παραχθοῦν

ὅποῖον ἦτο τὸ μυστηριώδες στήριγμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβασίζετο ἡ καντιακὴ κατασκευὴ, τὸ ἀντικείμενον χάνει μίαν πραγματικότητά του. Ὁ Fichte εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον ἠσθάνετο νὰ φεύγῃ τὸ ἔδαφος ὑπὸ τοὺς πόδας καὶ ἐπεχείρησε νὰ δώσῃ μεγαλυτέραν σταθερότητα εἰς τὸ ὄχι—ἐγὼ. Εἰς τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ἀποδώσωμεν τὴν διδασκαλίαν τοῦ περὶ προσκρούσεως. Πράγματι ὁ Fichte δέχεται ὅτι ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὸν χῶρον, τὸν χρόνον καὶ τὰς ἄλλας κατηγορίας, παραμένει τι τὸ θετικόν, τὸ ἀνεξήγητον, τὸ ἐκτὸς τοῦ λογικοῦ : παραμένει ἡ πρόσκρουσις. Ἡ πρόσκρουσις εἶναι τι τὸ ὅποῖον καθ' ἣν στιγμὴν ἢ ἐνεργητικότης τοῦ ἐγὼ, ὡς ἀπόλυτος—τάσις πρὸς τὸ ἀπόλυτον, ὠθεῖται πρὸς τὸ ἄπειρον, ἀντιθέτει εἰς αὐτὴν ἀντίστασιν καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς ἑαυτὴν καὶ νὰ θέσῃ τὸ ὄχι—ἐγὼ εἶναι ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα τὸ ὅποῖον ἐπιβάλλει εἰς τὴν κεντρόφυγα ἐνέργειαν νὰ μεταβληθῇ, ἐν μέρει, εἰς κεντρομόλον ἐνέργειαν. Ὅπως φαίνεται ἡ πρόσκρουσις εἶναι ἐν ἄλλο ἐξ ἐκείνων τῶν ὀρίων τὰ ὅποια ὁ Fichte θέτει εἰς τὴν λογικότητα. Οὗτος λέγει, εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ λόγος τῆς προσκρούσεως ἐξηγεῖται εἰς τὸ πρακτικόν μέρος τῆς διδασκαλίας του, ὅταν ἀποδεικνύῃ ὅτι ἡ πρώτη ἐνέργεια δὲν θὰ ἦτο τίποτε ἐὰν αὕτη δὲν ἐδιχάζετο καὶ δὲν ἔθετε τὸ ὄχι—ἐγὼ, ἀλλ' ἡ ἀπόδειξις εἶναι ἢ εἰς ἄτοπον καὶ ὄχι θετικὴ : ὁ Fichte ἀποδεικνύει ὅτι ἐὰν δὲν ἦτο οὕτω θὰ ἐξηφανίζετο ἡ πραγματικότης τοῦ ἐγὼ, ἀλλὰ δὲν ἀποδεικνύει πῶς ἐκ τοῦ ἐγὼ παράγεται γενετικῶς ἡ πρόσκρουσις καὶ ἐπομένως αὐτὸ τὸ ὄχι—ἐγὼ. Ἐν συμπεράσματι ἡ πρόσκρουσις παριστάνει ὑπόλειμμα τῆς πραγματικοκρατικῆς διανοητικότητος, θὰ ἔλεγε τις ὅτι εἶναι ἡ σκιά τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ τοῦ Kant, καὶ ὅμως δὲν κατορθώνει νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ νὰ δώσῃ μεγαλυτέραν σταθερότητα εἰς τὸ ἀντικειμενικὸν σημεῖον τοῦ γινώσκειν. Ἡ ἔννοια τῆς προσκρούσεως δὲν εἶναι ἀκόλουθος πρὸς τὸ ὅλον σύστημα.

δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τὴν γένεσιν εἰς τὴν ἀρχικὴν ἀντίθεσιν τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ ὄχι—ἐγώ.

Πράγματι, ὀρμώμενοι ἐκ τῆς προτάσεως εἰς τὴν ὁποῖαν καταλήγει τὸ θεωρητικὸν μέρος, δηλαδή: τὸ ἐγὼ τίθεται ὡς προσδιοριζόμενον ὑπὸ τοῦ ὄχι—ἐγώ, βλέπομεν ὅτι εἰς αὐτὴν περιλαμβάνονται δύο ἀντίθετοι προτάσεις: 1) τὸ ἐγὼ προσδιορίζει τον ἑαυτὸν του· 2) τὸ ὄχι—ἐγώ προσδιορίζει τὸ ἐγώ, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ συμβιβασθοῦν κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς πραγματικότητος ἢ τῆς ἀρνήσεως τοῦ ἐγὼ προσδιορίζεται ταυτοχρόνως ἡ πραγματικότης ἢ ἡ ἀρνήσις τοῦ ὄχι—ἐγώ. Ὅθεν παράγεται ἡ κατηγορία τῆς ἀμοιβαιότητος, ἕνεκα τῆς ὁποίας τὸ ἐγὼ καὶ τὸ ὄχι—ἐγὼ ἀδιαφόρως περιορίζονται ἀναμεταξύ των καὶ συγκεκριμενοποιοῦνται. Ἡ κατηγορία αὕτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς ὅ,τι ὁ Kant ὀνομάζει σχέσιν ἐπικοινωνίας καὶ ἀφήνει ἀδιάφορον τὸ πρόβλημα ἐὰν τὸ πρᾶγμα ἐξηγητῆται μὲ τὸ εἶναι ἢ τὸ εἶναι ἐξηγητῆται μὲ τὸ πρᾶγμα, καθ' ὅσον δέχεται ἴσην δύναμιν ἀμοιβαιότητος μεταξύ τῶν δύο ὄρων. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον πρόβλημα δὲν δύναται νὰ παραμείνῃ ἀδιάφορον, μεταβαίνομεν εἰς νέον συμβιβασμὸν τῶν ἀντιθέτων προτάσεων, ὁπόθεν συνάγομεν τὴν κατηγορίαν τῆς αἰτιότητος. Ἐκ τῶν δύο προηγουμένων προτάσεων ἐξετάζομεν τὴν δευτέραν: τὸ ὄχι—ἐγὼ προσδιορίζει τὸ ἐγώ, ἢ ὁποῖα ἔχει ἐντὸς τῆς ταύτης τὴν νέαν ἀντίθεσιν: ὅτι τὸ ὄχι—ἐγὼ ἔχει ἐν ἑαυτῷ πραγματικότητα καὶ συγχρόνως δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῷ πραγματικότητα (καθ' ὅσον μόνον τὸ ἐγὼ ἔχει πραγματικότητα, κατὰ τὴν πρώτην θεμελιώδη ἀρχὴν τοῦ συστήματος). Τοιαύτη ἀντίθεσις αἴρεται κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ ὄχι—ἐγὼ ἔχει πραγματικότητα, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον, ἕνεκα τῆς ἀμοιβαιότητος, τὸ ἐγὼ τίθεται ὡς παθητικόν. Δι' αὐτὸ ἡ θέσις τοῦ ἐγὼ ὡς παθητικοῦ γεννᾷ πραγματικότητα εἰς τὸ ὄχι—ἐγώ. Αὕτη εἶναι ἡ αἰτιότης ἕνεκα τῆς ὁποίας δὲν εἶναι ἀδιάφορος ἡ ἐξήγησις τοῦ πράγματος διὰ μέσου τοῦ εἶναι ἢ ἀντιστρόφως, μάλιστα τίθεται ὅτι ἡ πραγματικότης τοῦ ὄχι—ἐγὼ προξενεῖται ὑπὸ τίνος θέσεως τοῦ ἐγὼ ὡς παθητικοῦ. Ἐδῶ ὅμως δὲν ἐξηγεῖται ἀκόμη τὸ διατί τὸ ἐγὼ ὀφείλει νὰ τεθῆ ὡς παθητικόν, ἐπομένως μεταβαίνομεν εἰς νέαν κατηγορίαν, τὴν ὑψίστην πασῶν, τῆς οὐσιαστικότητος, ἢ ὁποῖα παράγεται ἐκ τοῦ συμβιβασμοῦ νέας ἀντιθέσεως ἐμπεριεχομένης